

Begrepet «kristne verdier» fremmer ekskludering og polarisering

Holdninger hos ansatte ved utdanningsinstitusjoner for kirkelig tjeneste

The term «Christian values» promotes exclusion and polarization

Attitudes of academic staff at higher education institutions offering ecclesiastical programs.

Hans Morten Haugen

Professor i internasjonal diakoni, Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag, VID vitenskapelige høyskole

hans.morten.haugen@vid.no

Sammendrag

Artikkelen presenterer funn fra en undersøkelse og fokusgruppeintervjuer med vitenskapelig ansatte ved seks norske høyere utdanningsinstitusjoner for kirkelig tjeneste. Funnene er at informantene generelt er veldig gjestfrie overfor innvandrere, ikke spesielt skeptiske til islam, men svært skeptiske til politikere som bruker begrepet «kristne verdier» til proteksjonistiske formål. Informantene har en klar forståelse av hva kristne verdier omfatter, men tar avstand fra bruken av begrepet. For å forstå disse holdningene, trekkes ulike forhold inn, inklusive den norske politiske kulturen og den kristne tradisjonen for gjestfrihet.

Nøkkelord

Den norske kirke, fremskrittspartiet, gjestfrihet, kristen nasjonalisme, sivilisasjonisme

Abstract

The article presents findings from a survey and focus-group interviews with academic staff at six Norwegian higher education institutions offering programs that lead to careers in the church. The findings are that informants are generally very hospitable towards immigrants, not particularly skeptical of Islam, and highly skeptical of politicians applying the term «Christian values» for protectionist purposes. Informants have a clear understanding of what Christian values encompass, but distance themselves from the usage of the term. When seeking to understand these attitudes various issues are discussed, including the Norwegian political culture and the Christian tradition of hospitality.

Keywords

Christian Nationalism, Church of Norway, Civilizationism, Hospitality, Progress Party

Norske holdningsundersøkelser spør om kristne verdier – uten å definere disse. Samtidig er det rimelig å anta at forståelsen av hva som er kristne verdier, varierer betydelig. Denne artikkelen drøfter hvordan en avgrenset gruppe forstår begrepet «kristne verdier» i lys av innvandring og i lys av hvordan begrepet brukes i det offentlige ordskiftet om innvandring.

Norge skiller seg ut fra andre vest-europeiske land ved at de kirkeaktive er både mer positive til innvandrere og mindre skeptiske til islam enn både ikke-religiøse og såkalte passive kirkemedlemmer.¹ Det er to problemer med definisjonen av kirkeaktive som er brukt i Pew-undersøkelsen, både at den setter terskelen for kirkeaktiv ved månedlig gudstjenestedeltakelse, og at den kun ser på gudstjenestedeltakelse.² I Norge kan mange ha et aktivt forhold til sin kirke uten å delta månedlig på gudstjenester.

Tallene sammenfaller med funn fra de to norske eliteundersøkelsene, der biskoper, proster, kirkerådsmedlemmer og fire andre sentralkirkelige respondenter i Den norske kirke (i 2015: 113) har deltatt: Kirkeeliten er den minst innvandrings skeptiske.³

En relevant distinksjon i forståelser av altruistisk solidaritet, som er relevant for innvandring, er utviklet av Lars Trägård:⁴ betinget solidaritet, knyttet til statsborgere, og ubetinget solidaritet, knyttet til medmennesker. Den betingede solidariteten målbæres av politikere, forankret i nasjonalt demokrati og sosialdemokrati. Den ubetingede solidariteten målbæres av sivilsamfunnsorganisasjoner, forankret i universelle menneskerettigheter og nestekjærlighet på tvers av landegrenser. Norske kirker som sivilsamfunnsorganisasjoner – også mens Den norske kirke formelt var en statskirke – tilhører det som kan omtales som en asylliberal opposisjon. Fra å være nasjonalkonservative kirker, der særlig Den norske kirke var et redskap for statlig tvangsassimilering – selv om bildet er mer sammensatt⁵ – fremmer norske kirker i dag internasjonal solidaritet og gjestfrihet. Det er rimelig å forvente at denne asylliberale holdningen også preger ansatte ved utdanningsinstitusjoner for kirkelig tjeneste.

Artikkelen bygger på en spørreundersøkelse og fokusgruppeintervjuer med vitenskapelig ansatte ved utdanningsinstitusjoner som utdanner til kirkelig tjeneste, der innvandring til Norge utgjorde den aktuelle politiske konteksten. Etter en innføring i begrepet «kristne verdier» og refleksjon rundt tidligere forskning presenterer jeg metoden, og deretter viser og drøfter jeg tendensene i det som kom fram både gjennom utfylling av et spørreskjema og deltagelse i et fokusgruppeintervju. Problemstillingen for artikkelen er: *Hvordan forstås begrepet «kristne verdier» av vitenskapelig ansatte ved utdanningsinstitusjoner for kirkelig tjeneste, særlig i lys av den norske innvandringsdebatten, og hvordan kan vi forstå disse holdningene?*

1. Pew Research Center, *Being Christian in Western Europe*, 2018, 21 og 23; <http://www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe>.
2. Ibid., 161; begrepene er «church-going» og «non-practising».
3. Trygve Gulbrandsen, *Elites in an Egalitarian Society: Support for the Nordic Model* (London: Palgrave Macmillan, 2019), 128; Arnfinn Haagensen Midtbøen og Mari Teigen, «Verdipolarisering i norsk kontekst? Avstand mellom elite og befolkning i holdninger til innvandring og likestilling», *Politica – Tidsskrift for politisk videnskap* 51 (2019): 61–81 (71) (merk at sammenhengen ikke er signifikant); for 2000-undersøkelsen, se Trygve Gulbrandsen, Fredrik Engelstad, Trond Beldo Klausen, Hege Skjeie, Mari Teigen og Øyvind Østerud, *Norske makteliter* (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2002), 182.
4. Lars Trägård, «Religious Civil Society and the National Welfare State: Secular Reciprocity versus Christian Charity», i *Contested Hospitalities in a Time of Migration: Religious and Secular Counterspaces in the Nordic Region* (red. S.K.N. Bendixen og T. Wyller; Abingdon: Routledge, 2019).
5. Hans Morten Haugen, «Fra statskonform kirke til sosial omformer? Sju teser om Den norske kirkes rolle fra 1800-tallet til i dag», *Teologisk tidsskrift* 4 (2015): 164–86 (172–74), DOI: <https://doi.org/10.18261/issn1893-0271-2015-02-05>; for romanifolket, se Hans Morten Haugen, «Den vanskelige forsoningen: Den norske kirke, Kirkens Sosialtjeneste og romanifolket/taterne», *Teologisk tidsskrift* 6 (2017): 242–61, DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1893-0271-2017-03-06>.

Begrepet «kristne verdier»

For mange handler kristne verdier om å bygge opp under kristendommen som sivilisasjons- eller kulturbærer. Iversen (2017) beskriver dette slik: «Retorikken om 'kristne verdier' har smal politisk appell med mindre den kommer i en sekularisert og kulturarv-orientert tradisjonspakke som er ribbet for dogmer, noe åndelig eller etiske krav til oss selv.»⁶ Denne «tradisjonspakken» kan da fylles med innhold som er i overensstemmelse med den enkeltes ideologi eller interesser.⁷

Tidligere redaktør i Vårt Land, Åshild Mathisen, bruker ikke begrepet «verdier», men peker på at mange slutter opp om en forståelse av kristendom som «bærer av nasjonal identitet, noe trygt og fast i en omskiftelig verden».⁸ Jeg mener at denne forståelsen får fram essensen i en kulturbasert forståelse av kristne verdier, selv om Mathisen skriver om kristendom bredt forstått. Denne forståelsen knytter sammen nasjon, religion og tradisjon.

Verken Iversen eller Mathisen deler denne forståelsen av hva som er kristne verdier, men viser til hvordan de fleste som får spørsmål om å ta stilling til kristne verdier, antas å resonnerer. Valgforskningsprogrammet kommenterer også at man må skille mellom aktive kristne og personer som støtter opp om kristne verdier. 40 prosent støtter påstanden «Vi bør satse på et samfunn der kristne verdier spiller en større rolle».⁹ Ordene «satse» og «større» innebærer en aktiv tilslutning. Den største andelen av dem som vil satse på et samfunn med kristne verdier, er personer som ikke selv regnes som aktive kristne.

Denne oppslutningen blant dem som ikke regnes som aktive kristne, kan ha minst tre forklaringer. For det første opererer samfunnsvitenskapen med begrepet «stivhengighet», altså at tidligere dominerende trekk i samfunnet preger samfunnet også etter at dominansen er svekket. For det andre vises det til kristne verdier i formålparagrafene i barnehage- og opplæringsloven og til kristen arv i Grunnloven § 2, slik at det kan sluttes opp om disse som uttrykk for et demokratisk sinnelag. For det tredje er det noen som forstår kristne verdier som i det minste overlappende med vestlige verdier eller norske verdier, og som ser disse som en identitetsbærer eller markør mot det som oppfattes som uønsket eller truende.

Mens vi ser at kristendom som identitetsbyggende prosjekt har økende oppslutning i flere deler av Europa, er Norge generelt kjennetegnet av at kristendom og kristne verdier ikke fungerer som sentral identitetsbærer. En del av forklaringen er at sekularismen kan ses som del av den lutherske arven, slik at mobilisering rundt religion har relativt lite potensial i Norge. En annen forklaring er at tankeretninger som i litteraturen omtales som kristianisme eller sivilisasjonisme,¹⁰ kristen nasjonalisme,¹¹ eller «Christendom above Christianity»¹² har liten oppslutning i Norge. Oppslutningen er enda lavere blant de kirkeaktive og den såkalte kirkeeliten i Norge.

-
6. Lars Laird Iversen, «Sylvi Listhaug frir stadig til Kristen-Norge, og hun er ikke den eneste», VG, 19. mai 2017.
 7. Sylvi Listhaug, *Der andre tier* (2. utg.; Oslo: Kagge, 2019) er det tydeligste eksemplet; hun stempler det som «ondskap» når noen kritiserer hennes måte å fremme sin forståelse av kristendommen på.
 8. Åshild Mathisen, «Drakampen om kristendommen», *Kirke og Kultur* 124 (2019): 271–79 (277), DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3002-2019-03-07>.
 9. Elin Konstad Nilsen, Hvem seirer i kampen om kristenvelgerne? 2017, <https://www.samfunnsforskning.no/aktuelt/nyheter/2017/hvem-seirer-i-kampen-om-kristenvelgerne.html>.
 10. Roger Brubaker, «Between Nationalism and Civilizationism: The European Populist Moment in Comparative Perspective», *Ethnic and Racial Studies* 40 (2017): 1191–1226 (1211), DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1294700>.
 11. Andrew L. Whitehead, Samuel L. Perry og Joseph O. Baker, «Make America Christian Again: Christian Nationalism and the Voting for Donald Trump in the 2016 Presidential Election», *Sociology of Religion: A Quarterly Review* 79 (2018): 147–71, DOI: <https://doi.org/10.1093/socrel/srx070>
 12. Olivier Roy, «Beyond Populism: The Conservative Right, the Courts, the Churches and the Concept of a Christian Europe», i *Saving the People: How Populists Hijack Religion* (red. N. Marzouki, D. McDonnell og O. Roy; London: Hurst & Company, 2016): 185–201 (186).

Norske kirkers generelle internasjonale orientering og misjonsorientering og vekt på gjestfrihet som både moralsk og politisk verdi har medført at det er uvanlig å se at kristendom som markør mot personer med en annen tro i Norge formidles fra norske prester og pastorer.¹³ Der kristne verdier for enkelte politikere og deres støttespillere forstås proteksjonistisk, knyttet til sivilisasjonisme, forstås kristne verdier av norske kirker som universalistisk, knyttet til det å være åpen i møte med innvandrere.

Tidligere forskning: Kirkeaktive i Norge er innvandringsliberale

Tendensene i Pew-undersøkelsen, som viser at kirkeaktive i Norge er mest for innvandring og minst skeptiske til islam,¹⁴ sammenfaller med tall fra medlemsundersøkelsen i Den norske kirke. De såkalte troende kirkemedlemmene slutter i mindre grad opp om utsagnet «Jeg mener Norge bør ta imot færre flyktninger» enn både såkalte åpne og såkalte avvisende: Prosenttallene er 32, 41 og 44.¹⁵ Selv om troende og kirkeaktiv er to ulike mål, er det naturlig å anta at troende er de mest kirkeaktive.

Norge avviker også fra hovedtendensen i vesteuropeiske stater ved at det *ikke* er de kirkeaktive, men de såkalt ikke-praktiserende kristne, som er mest enige i at «norsk [bytt ut] familiebakgrunn er veldig / noe viktig for å være virkelig norsk [bytt ut]». ¹⁶

I denne sammenheng er det relevant at Erna Solberg utdypet det hun sa under en panel-samtale i Sikkerhetskonferansen i München i januar 2020, ved å understreke at nordmenn er «alle som innehar et norsk statsborgerskap, og som gjennom det har sluttet seg til det norske samfunnet». ¹⁷ Denne ytringen illustrerer den norske politiske kulturen, som i stor grad har søkt å fremme en inkluderende nasjonal identitet, eksemplifisert gjennom parti-programmer. ¹⁸ Artikkelen gir ikke rom for å fastslå om kirkene har bidratt til å prege denne mer inkluderende ordbruken som tross alt kjennetegner norsk politisk kultur, og hvorvidt kirkene faktisk påvirkes av den nasjonale politiske kulturen.

Det som er verdt å merke seg, er at kirkeeliten – tillegg til å være mest innvandringsliberal, som vi så innledningsvis – er den av i alt 10 elitegrupper som i 2015 hadde minst tillit til regjeringen. ¹⁹ Det er ikke gitt at ulikt syn på innvandringspolitikken er hovedgrunnen til denne kritiske holdningen, men innvandringspolitikken er en av flere saksfelt hvor det er uenighet mellom regjering og Storting og særlig Den norske kirke.

Avstand mellom eliten og befolkningen i holdninger til både likestilling og innvandring, der elitene er mer liberale, er av Midtbøen og Teigen kommentert med at det er «*avstanden*

13. For to unntak, begge fra Den norske kirke og Sør-Hålogaland, se Hans Morten Haugen, «Den norske kirke og de flerkulturelle utfordringer», *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 81 (2010): 208–24 (218–20).

14. Pew Research Center, *Being*, 21 og 23.

15. Opinon, Medlemsundersøkelse for Den norske kirke (2019), 32; <https://kirken.no/globalassets/bispedommer/nidaros/dokumentmappe/medlemsunders%C3%B8kelse%202019/sammendrag%20av%20medlemsunders%C3%B8kelse%20alle%20bisped%C3%B8mmer.pdf>. Det er samlet sett 40 % av kirkemedlemmene som støtter og 32 % som ikke støtter utsagnet (n = 3016).

16. Pew Research Center, *Being*, 26. Merk at det er hele 72 prosent av de kirkeaktive i det vesteuropeiske materialet som mener dette.

17. Erna Solberg, «Vestlige verdier under press», <https://erna.no/2020/02/17/vestlige-verdier-under-press> (17. februar 2020).

18. Marc Helbling, Tim Reeskens og Matthew Wright, «The Mobilisation of Identities: A Study on the Relationship between Elite Rhetoric and Public Opinion on National Identity in Developed Democracies», *Nations and Nationalism* 22 (2016): 744–67 (751), som viser at inkludering overgår ekskludering, i motsetning til eksempelvis Danmark, hvor parti-programmer preges av ekskluderende retorikk, DOI: <https://doi.org/10.1111/nana.12235>

19. Gulbrandsen, *Elites*, 150 (sammenheng er signifikant på 0,001-nivå).

mellom folk og elite som er mest slående».²⁰ Vitenskapelig ansatte ved de seks utdanningsinstitusjonene antas å ha mer positive holdninger til innvandrere enn hva vi finner i befolkningen for øvrig.

Metode: Fokusgruppesamtale og spørreskjema

Jeg gjennomførte fokusgruppeintervjuer med ansatte ved seks utdanningsinstitusjoner som blant annet utdanner til kirkelig tjeneste, i perioden desember 2019 til mai 2020. Alle er akkreditert av NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) og opererer under universitets- og høyskoleloven. To av intervjuene ble gjennomført digitalt, som følge av koronakrisen. Opplegg for datainnsamlingen ble godkjent av NSD i oktober 2019. I alt snakket jeg med 30 personer og mottok utfylte spørreskjemaer fra 32 personer (19 menn, 13 kvinner), og dette tallet inkluderer også personer fra andre utdanningsprogrammer enn de som utdanner til kirkelig tjeneste. I to tilfeller fikk jeg hjelp til å kontakte relevante personer, og i de andre fire tilfellene fikk jeg beskjed om at jeg selv måtte kontakte aktuelle personer. I ett tilfelle hadde jeg et individuelt intervju rett etter et fokusgruppeintervju ved samme institusjon.

Både de fem spørsmålene til fokusgruppeintervjuene og de 13 påstandene i spørreskjemaet som deltakerne ble bedt om å ta stilling til, ble sendt ut til informantene i forkant. Informantene var derfor informert om hva undersøkelsen gikk ut på. I den første henvendelsen brukte jeg begrepet «kristne ledere», og informerte om hvilke utdanningsinstitusjoner og hvilke fora for kristne ledere jeg ville kontakte.²¹ De samme spørsmålene ble benyttet for informanter fra utdanningsinstitusjoner og for informanter som er kristne ledere, noe som gir mulighet til sammenligninger.

De som ble kontaktet, var alle fast ansatte, siden jeg var bevisst på å velge personer med både erfaring og hyppig studentkontakt. Siden den enkelte som ble kontaktet, selv tok stilling til sin deltakelse, og siden utvalget er relativt lite, er det relevant å gi noen vurderinger av betydningen av tallmaterialet. Utvalget er ikke representativt, blant annet som følge av selvseleksjonen. Det kan spørres om personer som ble kontaktet, og som kan ha eksempelvis innvandrings skeptiske holdninger som man ikke ønsker å eksponere i et fokusgruppeintervju, valgte å unnlate å svare eller svare med et avslag. Jeg fikk én tilbakemelding i samband med avklaring av tidspunkt for intervju om at undersøkelsen bringer opp sensitive spørsmål; vedkommende deltok i undersøkelsen. Jeg er svært bevisst på at temaet kunne medføre at noen ikke ville uttrykke sine meninger i fokusgruppeintervjuene. Disse ville da kunne uttrykke sine holdninger i spørreskjemaet.

I spørreskjemaet formulerte jeg påstandene så korte som mulig, søkte å dekke flest mulig politikkområder, og unngå for emosjonelle termer (som «true» eller «sikre»). Påstandene er ikke hentet fra andre holdningsundersøkelser, men ble utviklet spesielt for denne undersøkelsen. Selv om det kan innvendes at påstandene ikke er basert på tidligere undersøkelser, var det sentralt å ha korte, enkle, relevante og tilstrekkelig brede påstander, slik at informantene kunne ta stilling til mange forhold. Informantene ble bedt om å vurdere «de viktigste forhold å ta i betraktning i møte med innvandrere som kommer til Norge ...», der man skulle vurdere både for personer *med* behov for beskyttelse og personer *uten* behov for beskyttelse. Et par informanter valgte å bare krysse av for dem med behov for beskyttelse.

20. Ibid., 77, utheving i original.

21. For artikkelen om kristne ledere, se Hans Morten Haugen, «Norwegian Christian Leaders: The Term 'Christian Values' is Divisive and Useless», *Religions* 11 (2020): 524, 1–18, DOI: <https://doi.org/10.3390/rel11100524>.

Det var også mulig å krysse av på «umulig å svare»; altså skåren 0, som ble holdt utenfor tallmaterialet. Jeg presiserte i alle samtaler at «svært stor vekt» gir skåren 4, mens «svært liten vekt» gir skåren 1; noen presiserte under påstanden om islam at denne skåren egentlig burde være 0. Det at jeg valgte bort en «verken/eller»-midtkategori som kunne ha økt skalaen til 5, var bevisst for å gjøre alternativene færre.

I skjemaet ba jeg også informantene om å *rangere* påstandene fra mest viktig (= 12) til minst viktig (= 0), og sa at det var mulig å sette samme rangering på ulike påstander. Siden noen ikke rangerte alle påstander, velger jeg å ikke oppgi rangeringen med presise tall, men heller med fire nivåer av tendens, som vist i tabellen.

Jeg formulerte de fem spørsmålene til fokusgruppeintervjuet svært generelt: «Hva er kristne verdier?», «Bør kristne verdier definere det norske?», «Bør begrepene kristne verdier og norske verdier brukes i formidling fra kristne kirker og organisasjoner?», «Vil innvandring fra utenfor EØS påvirke kristne verdier? Hvis ja, hvordan?» og «Hva bør være kristne kirker og organisasjoners svar på en økt innvandring til Norge?»

Det var bevisst at jeg valgte å *ikke* definere noen av begrepene som ble brukt, men jeg presiserte i korrespondansen i forkant at det var fullt mulig å kritisere både begrepene i seg selv og bruken av disse. I samtale opplevde jeg at det at begrepene ikke var entydige eller ferdig definerte, nettopp gav deltakerne mulighet til å vurdere og kritisere, noe som gav spennende samtaler. I alt transkriberte jeg 46 sider tekst fra fokusgruppeintervjuene, og har lett kritisk etter mønstre i dette materialet, og funnet seks hovedtendenser som jeg bruker som struktureringsgrep.

Det er relevant å nevne at jeg hadde truffet de fleste informantene tidligere, og at informantene fra én høyere utdanningsinstitusjon er ved samme fakultet, men et annet studiested enn mitt eget. Og selv om det kan forekomme intervju effekt,²² slik at man ikke uttrykker sine standpunkter, særlig fordi intervjuene foregikk i fokusgrupper,²³ er det rimelig at utfylling av spørreskjemaet vil redusere omfanget av en slik intervju effekt. Jeg har ikke grunn til å anta at noen av informantene ikke svarte ærlig fordi de kan forvente å ha kontakt med meg senere.

Informantene fikk et artikkelutkast og ble invitert til å gi tilbakemelding. Omtrent 40 prosent svarte, noen med forslag til korreksjoner.

Overordnede funn

Institusjonene omtales som A–F. A–C regnes som konservative i samlivsspørsmål, og D–F regnes som mindre konservative i samlivsspørsmål. Vekten på å bevare tradisjonelle ordninger kan komme til uttrykk i både samlivsspørsmål og andre samfunnsspørsmål. Noen refleksjoner om et slikt skille mellom mer konservativ og mindre konservativ er nødvendig. For det første er det ikke slik at holdninger i samlivsspørsmål nødvendigvis innvirker på holdninger i andre spørsmål, som rettferdighet nasjonalt og globalt. For det andre vet vi fra Pew-studien at Norge *avviker* fra den generelle vesteuropeiske tendensen til at kirkeaktive er de mest innvandrings- og islam-skeptiske, og konservative er ofte svært kirkeaktive. Selv om jeg mener det er relevant å operere med en viss kategorisering av institusjonene vi snakker om, vil arbeidsstedet ikke direkte innvirke på holdningene til den enkelte. Tabellen oppgir gjennomsnittssvar for informantene fra den enkelte institusjon, samt for alle de 32 informantene.

22. Asbjørn Johannessen, Per Arne Tuft og Line Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.; Oslo: Abstrakt, 2016), 159.

23. *Ibid.*, 115.

Tabell 1: Hva mener du er de viktigste forhold å ta i betraktning i møte med innflyttere som kommer til Norge; skår (1–4) for dem *uten* behov for beskyttelse (venstre) og *med* behov for beskyttelse (høyre). Gjennomsnittsskår for grad av enighet med 13 påstander, fordelt på høyere utdanningsinstitusjoner (én desimal). Gjennomsnittsskår på rangering av 13 påstander (0–12): 0–2,9; 3,0–5,9; 6,0–8,9; 9,0–12,0

	A (n = 5)	B (n = 3)	C (n = 6)	D (n = 10)	E (n = 5)	F (n = 3)	alle (n = 32)
Norges behov for arbeidskraft	2,8 1,6	<u>3,0</u> 1,7	3,3 2,0	3,0 1,7	3,0 1,6	2,5 1,3	<u>3,0</u> 1,7
Kapasitet til å integrere og hindre utenforskap	3,6 <u>3,2</u>	3,3 <u>3,0</u>	<u>3,2</u> <u>3,3</u>	3,2 <u>2,5</u>	3,0 <u>3,0</u>	3,0 2,3	<u>3,2</u> <u>2,9</u>
Gjestfrihet i pakt med humanitære verdier	3,2 3,8	3,7 3,7	<u>3,3</u> 3,8	<u>3,2</u> 3,8	3,0 3,4	2,5 3,7	3,2 3,7
Viktig å verne om det norske	2,2 1,4	1,3 1,3	1,7 1,7	2,2 1,6	1,5 1,0	2,0 2,0	1,9 1,7
Et mangfold av kulturer er en berikelse	<u>3,0</u> <u>3,0</u>	3,7 <u>3,7</u>	2,8 <u>3,0</u>	3,4 <u>3,2</u>	<u>2,7</u> <u>2,8</u>	<u>2,5</u> 3,0	<u>3,1</u> <u>3,0</u>
Fare for svart arbeid og sosial dumping	3,3 1,5	3,0 2,3	<u>3,8</u> 2,5	<u>2,6</u> 2,5	<u>2,7</u> 2,0	3,5 <u>2,7</u>	3,0 2,2
Bibelen vektlegger gjestfrihet overfor innflyttere	<u>3,2</u> 3,6	<u>3,3</u> 4,0	<u>3,5</u> 3,8	3,2 3,6	3,7 3,8	<u>2,5</u> 3,0	<u>3,1</u> 3,5
Mer internasjonal kriminalitet og terrorisme i Norge	2,2 1,6	2,0 1,3	2,5 1,7	2,2 1,6	1,5 1,2	2,0 1,3	2,1 1,5
Ny giv for misjonsoppdraget og bånd til den globale kirke	2,2 <u>2,4</u>	<u>2,3</u> <u>2,7</u>	2,7 <u>3,0</u>	<u>2,2</u> <u>2,7</u>	1,7 1,6	1,0 1,3	2,2 2,4
Norge burde prioritere hjelp i nærområdene	<u>2,8</u> 2,4	1,5 2,0	<u>2,6</u> 2,5	2,5 1,9	2,0 1,6	1,0 1,7	2,1 2,0
Internasjonal solidaritet, utjevning av forskjeller	3,0 <u>3,0</u>	4,0 4,0	<u>2,8</u> <u>3,2</u>	<u>3,0</u> <u>3,3</u>	<u>3,0</u> 3,6	2,0 3,7	<u>3,0</u> <u>3,3</u>
Islam er uforenelig med nasjonale verdier	1,6 1,6	1,0 1,0	1,3 1,3	1,6 1,6	1,0 1,0	1,0 1,0	1,3 1,3
Jesu eksempel i møte med dem som andre holdt nede	<u>2,8</u> 4,0	<u>3,3</u> 3,7	<u>3,2</u> 3,3	<u>2,8</u> 4,0	<u>3,3</u> 3,8	3,0 3,5	<u>3,0</u> 3,5

Det betydelige sammenfallet mellom de ulike institusjonene er verdt å merke seg. Gjestfrihet, særlig i pakt med humanitære verdier, men også ut fra Bibelen, får høy skår hos alle, særlig for personer med beskyttelsesbehov. Informantene understreker også inspirasjonen fra Jesus, særlig for personer med beskyttelsesbehov, og for denne kategorien av innflyttere appellerer også argumentet om internasjonal solidaritet til informantene.

Det er også sammenfall i hva som vurderes som minst viktig: At islam er uforenelig med nasjonale verdier, fulgt av det å verne det norske og bekymring for kriminalitet og terrorisme, avhengig av om man vurderer personer med eller personer uten beskyttelsesbehov. Kan dette skyldes at det ville vært belastende å markere støtte til disse påstandene? Jeg mener at svaret er absolutt nei. Én informant satte høyest mulig skår på islam-påstanden og påstanden om å verne det norske – for gruppen av innflyttere uten beskyttelsesbehov. Omtrent halvparten av dem som rangerte, satte påstanden om islam som absolutt minst viktig å ta i betraktning, og dersom vi tar med dem som rangerte denne påstanden nest lavest eller tredje lavest, øker andelen til nærmere 80 prosent. Noen valgte å sette samme rangering (0) på flere av påstandene.

De relativt marginale forskjellene og det lave tallet på informanter gjør at det ikke er grunnlag for å si noe om forskjeller i holdninger mellom ansatte ved de ulike institusjonene. I den grad det finnes ulike tendenser, går disse videre på tvers av institusjoner som omtales som mer konservative og mindre konservative.

Den generelle tendensen i materialet viser at informantene legger sterk vekt på grunnene til å ta imot innflytterne og liten vekt på mulighetene for økte kulturelle motsetninger og risikoen for økt kriminalitet.

Vi trenger mer informasjon for å kaste lys over de tendensene som vi ser i tabellen, og det gjør jeg ved å løfte fram temaer fra samtale. Siden de grunnleggende standpunktene var sammenfallende på tvers av utdanningsinstitusjonene – naturligvis med noen nyanser – velger jeg å trekke inn utsagn og perspektiver fra én utdanningsinstitusjon i hvert underkapittel, men understreker samtidig at hovedbildet var sammenfall i betraktninger.

Kristne verdier er nestekjærlighet og gjestfrihet – som kan medføre naivitet

Selv om flere informanter var skeptiske til om det var rett å operere med distinkte kristne verdier, var det unison støtte til hva som er sentrale kristne verdier. En informant fra A understreket at selv om en kan finne det samme nestekjærlighetsbudet i andre religioner, er praktiseringen av dette budet «nesten på grensen til naivitet» i store deler av den kristne historien. Selv om vedkommende understreket at denne holdningen lett kan utnyttes, understreket informanten: «Og samtidig tror jeg at det er ingenting som kan forvandle et menneske og et samfunn som uegennyttig nestekjærlighet.»

Ved A ble Jesu eksempel løftet fram tydeligere enn i de andre samtale. Én understreket: «Jeg har sans for etikken som du finner i Bergprekenen som på et vis er fullstendig urealistisk i et samfunnsperspektiv.» Selv om det å nevne Bergprekenen innebærer en implisitt tilslutning til ytringene til Jesus om å elske sine fiender (Matt 5,44), var det ingen informanter ved noen av utdanningsinstitusjonene som nevnte fiendekjærlighet som en kristen verdi. Det var den mer allmenne verdien nestekjærlighet som ble løftet fram i alle samtale.

Også fortellingen om den barmhjertige samaritan, som handler om uegennyttig omsorg for en fremmed, ble løftet fram av flere informanter ved A. Det ble også understreket i denne samtalen at den særlige omsorgen for enkene var blitt satt på prøve blant de første kristne (se 1 Tim 5), da det viste seg at «noen som kanskje vil være enker, ikke egentlig er enker. Dette

er viktig for menighetsfellesskap. Og når vi snakker om storsamfunn, så er de sidene der helt legitime og viktige.» Dette innebærer at det innenfor en godhetskultur – altså uegennyttig innsats for andre – vil være mulig for enkelte å utnytte det at de kristne ble oppdratt til å være uegennyttige. Enke-resonnementet endte med en betraktning om at vi står i en spagat med våre verdier.

Denne spenningen mellom individets møte med den enkelte og den innvandringsregulerende statens møte med den enkelte ble tematisert på ulike måter ved A: «Vi skal fokusere på at Gud elsker en glad giver – og ta imot innflyttere. Og ikke se an hvor godt menneske dette er; se an rullebladet; se an om den vil utnytte deg.» Hos informantene i A var det med andre ord en erkjennelse av at nestekjærligheten fremmer en form for naivitet, og at noen kan søke å «utnytte en gjestfrihet kynisk».

Likevel er dette utsagnet fra en av informantene illustrerende for A: «Og jeg vil nok utfordre den strenge tolkningen av asyl et som vi har sett, og der norsk lovgivning – måten en har håndhevet det på er at der man er tvil, så sier en nei, mer enn å si ja.» En av informantene ved A som ikke var vokst opp i Norge, understreket at nordmenn er mer åpne for innvandrere sammenlignet med det landet vedkommende vokste opp i.

Andre verdier som ble løftet fram i de ulike gruppene, var kristent menneskesyn, menneskeverd – forankret i troen på Gud som alle menneskers skaper – tilgivelse, forsoning, medfølelse, nedenfra-perspektiv, rettferdighet, solidaritet, barmhjertighet og ydmykhet.

Begrepet «kristne verdier» brukes ekskluderende

I flere av samtalene ble det uttrykt betydelig skepsis til selve begrepet «verdier», og særlig begrepet «kristne verdier». Ved D uttalte en informant:

Jeg er ikke noe glad i uttrykket i det hele. Det er noe som skurrer. For verdier kan ikke være kristne. Men det ligger jo selvsagt verdisyn og verdipreferanser i kristen tro og virkelighetsforståelse. Men begrepet «kristne verdier» er ikke et begrep jeg vil bruke – positivt – om noe som helst.

Andre ved D var mindre tydelige på å avvise begrepet som sådan, og én holdt fram at kristne verdier er «gode verdier, og gode verdier er det vi ønsker». En annen informant understreket betydningen av gruppefellesskap og klargjorde at disse «har spesielle verdier og normer, og som de ønsker å vinne aksept for, uten at det pålegges andre». Med andre ord er det en forståelse av at oppfatningene er felles innad i gruppefellesskapet, noe som kan problematiseres.

Flere informanter ved D understreket at begrepet «kristne verdier» brukes i den offentlige debatten på en polariserende måte. En informant ved D formulerte det slik: «For vi sitter her og tenker at kristne verdier er noe, og så blir det brukt politisk som noe helt annet.» Dette betydelige avviket mellom det som oppfattes som viktige verdier, og politisk bruk av begrepet «kristne verdier» ble av alle gruppene av informanter holdt fram som høyst problematisk.

Videre var alle informantgruppene svært skeptiske til å knytte sammen kristne verdier og norske verdier, som illustrert av en informant fra D: «Det er ingenting ved det kristne som er spesielt norsk, det er vel heller universelt.» Denne holdningen var utbredt, selv om alle gruppene uttrykte takknemlighet over viktige trekk ved det norske samfunnet, som velferdsordninger, rettssikkerhet, ytringsfrihet og religionsfrihet. Det var imidlertid også betydelig skepsis til eksempelvis «det er typisk norsk å være god»-utsagnet i statsministerens nytt-

årstale 1. januar 1992: «Såne pride-uttalelser er jo såne metthetsuttrykk!» Jeg kommer tilbake til omtale av politikere under.

Ved D ble det også vektlagt blant de positive bidragene av innvandringen en sterkere forventning om troens plass i offentligheten:

Forventninger til «det kristne Norge» er store, og så blir det en skuffelse når de ser hvordan dette ser ut i praksis. Fra disses ståsted så er det slik at politiske beslutninger som forankres i troen, blir feiret: Troens plass i det offentlige rom.

Tilsvarende forståelser kom også til uttrykk hos de andre gruppene av informanter, og noen vektla betydningen av omsorg og respekt for eldre. Selv om alle understreket at kulturer er i endring, også som følge av hvem som bor i et gitt land, var det ingen som problematiserte islamske verdier – selv om vi så ovenfor at én var helt enig i at islam er uforenelig med nasjonale verdier.

Snarere enn å bruke begrepene «kristne verdier» og «norske verdier», mente alle informantgruppene at det var bedre å konkretisere hva som løftes fram i det kristne budskapet. Mange svarte umiddelbart «nei» på spørsmålet om begrepene «kristne verdier» og «norske verdier» bør brukes i formidling fra kristne kirker og organisasjoner, men noen nyanserte dette.

Kristne verdier må ha forankring, men luthersk kristendom søker å allmenngjøre

De allmenne begrunnelser var også sentralt for informantene ved C. En av informantene ved C knyttet slike allmenne begrunnelser til det som er «godt og sant og vakkert». Selv om slike allmenne begrunnelser søker å appellere bredt, finnes ulike forståelser av både det gode, det sanne og det vakre, også blant personer med samme tro og konfesjon.

Viktigheten av forankring understrekes av en annen informant ved C:

I den grad det finnes kristne verdier, må disse være forankret i noe som avdekker det kristne. Og da må det være forankret i den kristne åpenbaringen, i Gud ord og vilje, som vi har en tilgang på.

Vedkommende fortsatte – etter å ha vurdert at verdier ofte settes sammen med etikk og moralisme: «Har vi i det hele tatt snakket om noe kristent før vi har snakket om evangeliet?»

Dette er det kanskje tydeligste eksempelet fra noen av informantene om viktigheten av forankring. Samtidig understreket informanten – etter å ha blitt spurt om hva som forklarer at 4 av 10 vil styrke kristne verdier²⁴ – at de fleste av disse antakelig tenker «verken Gud eller evangeliet». Informanten var med andre ord åpen for at det som appellerer til én person, ikke trenger å ha samme appell til andre.

En annen informant ved C hadde en refleksjon om betydningen av åpenbaring:

Luthersk teologi handler om at åpenbaring er avdekking. Så derfor vil jeg, i en politisk sammenheng, ikke presse særlig hardt på at noe er kristelig og noe er allment. Men så er det jo slik

24. Konstad Nilsen, «Hvem seirer?».

at kristne verdier gjerne blir noe annet enn kjernen i det kristne budskapet. Og det er en stor kommunikasjonsutfordring.

En annen informant ved C viste til den «hegemoniske tenkningen, som vi må gi slipp på».

Denne vekten på den lutherske teologien, som søker å allmenngjøre det som er knyttet til en distinkt kristen åpenbaring, var også sentralt hos en annen informant ved C, men først etter å ha understreket at de kristne ikke skal ha definisjonsmakten i samfunnet:

Som kristen synes jeg verdier som presenteres i Bibelen, og som Jesus formidler, er viktige, og jeg lever etter dem selv. Og dersom det norske samfunnet ønsker å leve etter de verdiene, så er det i tråd med hvordan jeg ønsker å leve. Men når den delen av befolkningen som blir mindre og mindre – som regner seg som kristne – synes jeg det er utrolig problematisk at en liten gruppe – en gruppe som etter hvert blir mindre og mindre – at de verdiene de er enige om, skal prege et helt storsamfunn. Men – jeg synes det er naturlig at det norske samfunn er preget av kristne verdier med den historien vi har.

Både før og etter dette problematiserte informantens begrepet «bør», som var brukt i spørsmålet («Bør kristne verdier definere det norske?»). Denne reservasjonen var representativ for alle gruppene av informanter; ingen av informantene ville ha en offentlig samtale der kristendom eller kristne verdier ble brukt som ekskluderingsmarkør.

Kristendommen er anti-nasjonal, men vi trenger tilhørighet

Ved F ble det understreket at en viktig tilnærming til å unngå å forstå begrepet «kristne verdier» som ekskluderende er at begrepet i Norge brukes sammen med humanistiske verdier, både i Grunnloven og i formålsparagrafene, som vi så over. Grunnloven ble også nevnt av andre, og selv om særlig én var kritisk til hvordan § 16 viderefører bindingen til staten, uttrykte alle seg positive til verdiforankringen i § 2.

I denne sammenhengen er det relevant at koplingen mellom kristen og humanistisk verdi-basis særpreger den norske grunnloven, en sammenstilling som har vokst fram ved politiske forhandlinger og den sterke posisjon Human-Etisk Forbund har i Norge. Denne sammenstillingen ble første gang brukt i Mønsterplanen for grunnskolen fra 1987.

Informanter ved F hadde erfart at det er lett å enes om *norske* verdier med personer med en annen tro, og det er særlig tillit som nevnes som en norsk verdi.

En av informantene ved F understreket følgende om kristne verdier:

Alt snakket om kristne verdier hører til bestemte diskurser. Og når vi hører om kristne verdier i Vesten i dag, er det ut fra et antatt «beskyttelsesbehov». Det er en diskurs: Å bevare en del av verden som en anser som «sin», og så gjør en det til et prosjekt som handler om å forsvare kristne verdier. En annen diskurs handler om markering av verdikonservativt standpunkt.

En annen supplerte med at det også fantes en flyktningediskurs innenfor det vide begrepet «kristne verdier», som ikke representerer et nasjonalistisk beskyttelseselement, men et humanistisk beskyttelseselement. Dette standpunktet ble tatt videre av en annen informant ved F: «Konseptet kristne verdier kan signalisere det motsatte av konservative verdier.» Dette var imidlertid ikke det dominerende standpunktet blant informantene ved noen av institusjonene, og ved F understreket én informant: «Diskursene er til dels motstridende.»

Det som også kjennetegnet informantene ved F mer enn ved de andre institusjonene, var behovet for tilhørighet og identitet, og det ble trukket opp en kontrast til Sverige:

Men det er en krevende utvikling hvis man tar bort alle merkelapper som gjør at folk føler seg hjemme i samfunnet – «det er ikke noe som er kristent; det er ikke noe som er norsk» – altså dette er kjempevanskelig! Og her har vi en jobb å gjøre. For i Sverige har man egentlig gjort det: «Det er ikke noe som er svensk; det er ikke noe som er kristent.» Og der har det kommet en voldsom backlash på akkurat den diskursen.

Vedkommende avsluttet med: «Men det å kople sammen en bestemt religion og nasjonalisme, det er uansett uhørt.» I den samme samtalen kom det også noen refleksjoner på hvordan de relativt større gruppene av kristne i Sverige med opprinnelse i Midt-østen har en større motstand mot islam enn det man finner hos andre kristne. Forklaringen på at dette preger Sverige mer enn eksempelvis Norge, mente disse rett og slett var at disse er tallmessig sterkere i Sverige enn i Norge, slik informantene ved F så det.

Vekten på identitet var nokså ulik hos informantene fra de ulike institusjonene, og ved tre institusjoner var det ingen som brukte begrepet. Det var informantene fra A som i tillegg til informantene fra F snakket noe om nasjonal identitet; iallfall to av informantene fra A hadde misjonærbakgrunn.

Motstand mot en politisert diskurs og polariserende politikere

I alle gruppene var det stor motstand mot å knytte kristendom sammen med det nasjonale. Alle løftet også fram betydningen av at kristendommen er universell. Hos en av informantene ved E kom dette til uttrykk i definisjonen av rettferdighet, som like rettigheter for alle. Vedkommende fortsatte: «Og kristendommen har innebygd anti-nasjonalistisk og 'antiklan' måte å forholde seg til universet på. Det som teller, er ikke hvilken nasjon du kommer fra, men at du er skapt i Guds bilde.»

Videre reagerte vedkommende på at Kristelig Folkeparti, som nettopp står for denne forståelsen av mennesket, hadde valgt å samarbeide med Fremskrittspartiet. Mellom disse partiene opplevde vedkommende at det er «en dyp motsetning». I alle informantgruppene ble «politikerne» omtalt, forstått som nasjonalistisk orienterte politikere. Likevel var det ved E at både Fremskrittspartiet og Sylvi Listhaug ble omtalt hyppigst.

En annen informant fra E brukte ordet «frykt-paradigme» for å beskrive det som bidro til å mobilisere kristne til å stemme Fremskrittspartiet, og at disse ser kristendom og islam som uforenelige:

De vi kan kalle ultrakonservative, altså ultrakonservative kristne, som går i kompaniskap med deler av Frp når det gjelder innvandring, vil kanskje vektlegge andre ting, som det å ta vare på «det kristne Norge» og gi det større vekt enn det vi gjør nå.

Vedkommende understreket at disse også erkjenner eksempelvis nestekjærlighet og gjestfrihet som kristne verdier, men – slik informanten så det – vil disse ultrakonservative kristne likevel understreke som det viktigste å «bevare det norske og det kristne Norge og passe på at islamistene ikke overtar og at de ødelegger de norske verdiene.»

I samtalen mente en informant at begrepet «kristne verdier» kunne blitt brukt strategisk, etter at vedkommende mente at daværende preses – som av informanten ble

omtalt som Oslo biskop – ikke hadde vært tydelig nok på disse kristne verdiene i en debatt.²⁵

Dette ble imøtegått av en annen informant ved E:

Og særlig at det var det genuint – eksklusivt – kristne som skulle gi Oslo biskop [les: preses] autoritet; det tror jeg blir helt feil. Det som gir henne autoritet, er at hun framstår som noen folk kan slutte seg til. Og det er viktig at det folk kan slutte seg til, blir artikulert av ulike aktører i samfunnet, ut fra ulike posisjoner. Og det som er unikt kristent, det biskopen vil fremme, er ting som kan finne resonans i hennes «constituency» – og i Bibelen. Men da er det viktig at verdiene ikke framstår som primært kristne.

Vedkommende understreket deretter på nytt forskjellen mellom en ekskluderende og en mer universalistisk tenkemåte.

En annen informant ved E understreket at Listhaug fremmer en forståelse av hva kristendom handler om, som er «veldig løskoplet fra det som historisk kristne kirker i Norge står for». Vedkommende understreket at kirken hadde en legitim strategisk rolle i visse situasjoner: «Hvis andre fremmer en religiøs eller kvasireligiøs retorikk for å fremme bestemte synspunkter, så må kirken løfte fram en mer genuin religiøs motivasjon.» Denne forståelsen kommer jeg tilbake til i drøftingen under.

Videre problematiserte en informant ved E både det at individualetikken kan gjøres til gjenstand for politisk etikk, og at kristendom nødvendigvis må være anti-nasjonalistisk. Vedkommende forutsatte at nasjonalstatlig organisering har vært en god måte for å sikre gode velferdsløsninger og redusere fattigdom: «Ofte er statlige institusjoner [...] der menneskerettighetene implementeres.»

Både ved E og de andre institusjonene ble fellesskapsverdier og solidaritetstenkning løftet fram som en motsats til polariserende diskurser.

Kristendom fremmer global tenkning og globalt ansvar

Selv om globale perspektiver var sentrale i alle samtalene – som kristendommens opphav i Midtøsten og dens globale framtoning – velger jeg informanter ved B for å illustrere en tenkning som vektlegger globalt ansvar.

Innledningsvis skilte en informant ved B tydelig mellom en allmenn og en teologisk tilnærming til verdibegrepet:

Hvis kristne verdier er relatert til det kristne til enhver tid måtte synes er verdifullt, vil dette være gjenstand for hele kulturbegrepet og det skiftende. Men hvis du vil definere det teologisk – og historisk, knyttet til personen Jesus – så snakker vi mer om hvordan vi kan forstå det som en gang var et uttrykk.

Vedkommende understreket deretter at begrepet «teologisk» kan dekke mye, fra ren bibelvitenskaplig tilnærming til en historisk tilnærming.

En rekke utsagn understreket hva det å vise gjestfrihet må handle om. En informant ved B understreket at det å ta imot dem som kommer til Norge, uansett om de har en kristen

25. NRK, *Dagsnytt 18*, 3. november 2015, «Godhetsstyranni», <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/201511/NNFA56110315/avspiller>. Merk at verdiene nestekjærlighet, barmhjertighet, godhet og gjestfrihet omtales av preses; se 19:57–20:01.

bakgrunn eller en muslimsk bakgrunn, «bare er en vitalisering av kristne verdier, som gjestfrihet». En annen informant supplerte med at gitt at kristne verdier primært er gode verdier – som vi ønsker at skal være allmenne – vil disse fungere «like bra for dem som ikke er kristne, som for oss». Vedkommende understreket at det å være uredde og frimodige må kjennetegne de kristne.

På spørsmål om hva som bør være kirkers og kristne organisasjoners svar på en økt innvandring til Norge, svarte en informant fra B at vi har «ingen rett til å forskjellsbehandle og tviholde på ressurser på bekostning av 80 % av kloden, så det er noe riv ruskende galt i det». Vedkommende understreket deretter at det vi står for, også må gi utslag ikke bare i hva vi mener, men hva vi gjør, og hvilke partier vi stemmer på. Vedkommende omtalte valgflesk som «det å holde innvandringen nede» og bemerket at dette «dessverre treffer en stor del av den kristne grasrota. Da skaker det litt i fundamentet for min del». Tilsvarende ble uttrykt også av andre informanter ved de andre institusjonene.

Informantene ved B formidlet i spørreskjemaet ingen skepsis til islam og svært liten oppslutning til påstanden om at det er viktig å verne om det norske. Likevel omtalte en informant fra B at noen reiser fra «strengt muslimske land som man ønsker en frihet fra». Dersom et strengt kristent land hadde praktisert en like stor grad av tvang som enkelte strenge muslimske land gjør, ville denne informanten ha presentert problemet på samme måte? Vedkommende uttalte følgende om kirker og kristne organisasjoners svar på en økt innvandring – etter å ha bekreftet verdiene nestekjærlighet og gjestfrihet:

Og vi må være en global borger; det kristne perspektivet er absolutt ikke nasjonalistisk, disse grensene, men det er mye mer radikalt og globalt. Og dette grensesprengende: «Hvis alle mennesker har samme verdi, hvordan skal vi oppføre oss da?» Og se at de systemene vi er en del av, de forskjellsbehandler hele veien.

Vedkommende fortsatte: «Det kan virke veldig naivt, men det er også noe radikalt i det. Så jeg tenker ikke at statsgrenser er gudegitte eller hellige, men menneskeverdet er hellig.» Vedkommende fortsatte med å løfte fram «perspektivet om hva som egentlig er vårt», og at «det ikke er mer etisk riktig at vi tar så mye mer av ressursene enn så mange andre her i verden».

Tilsvarende globale perspektiver preget de andre samtalene, men ikke like betingelsesløst som hos informantene fra B.

Drøfting: Hvordan forstå holdningene?

Ut fra tendensene i samtalene og svarene på spørreskjemaet er det fem hovedspørsmål som melder seg: For det første: Hvorfor kom det ikke flere islam- eller innvandringskritiske ytringer? For det andre: Er det en sammenheng mellom holdningene til innvandring og islam hos de kirkeaktive i Norge og de innvandringsliberale og universelle perspektivene som mine informanter uttrykte? For det tredje: Er det en sammenheng mellom den norske politiske kulturen og de holdningene som mine informanter uttrykte? For det fjerde: Er det en sammenheng mellom den kirkelige tradisjonen med å ta vare på flyktninger og fremmede, som også gir seg utslag i dag, og de holdningene som mine informanter uttrykte? For det femte: Er det sannsynlig at de vitenskapelig ansatte vil bli mer frimodige i å vise til religiøs inspirasjon i sine holdninger, til innvandrere og til innvandringspolitikk?

Til det første punktet om mangel på innvandrings- eller islamkritikk er det viktig å minne om at spørreskjemaene gav mer rom for å uttrykke kritikk. Islamkritikk ble ikke omtalt i alle gruppene, men ved D omtalte en informant forslaget til tidligere erkebiskop Rowan

Williams om å tillate sharia-domstoler i Storbritannia som «en giftig debatt; det er som å gå inn i Balkan, det gjør en bare ikke». Samtidig var mange av informantene opptatte av å ta et oppgjør med tidligere tiders forståelse av hvem som utgjorde en trussel. Ved E ble følgende grupper omtalt som truende i løpet av de siste par hundre år: human-etikere, ateister, nordlendinger, jesuitter, jøder, sigøynere – og tilmed medlemmer av minoritetskirker. En informant påpekte: «For eksempel kunne du ikke undervise i religion, eller bli rektor på en barneskole, før 1969.» Det er derfor en rimelig tolkning at det i lys av tidligere tiders vekt på enhetstenkning – og særlig Den norske kirkes rolle i ulike former for tvangsassimilering – er nødvendig å markere avstand til en slik tenkning. Dette skjer ved å verdsette mangfold og ikke fremme fordomsfulle utsagn.²⁶ Som påpekt i innledningen har norske kirker – særlig Den norske kirke – endret seg fra å være nasjonalkonservative til å fremme internasjonal solidaritet og gjestfrihet.

Til det andre punktet om kirkeaktives holdninger generelt ser vi at informantene uttrykte sterk motstand mot politikere som søker å vinne oppslutning på å fremme det som enkelt sagt kan benevnes kristen nasjonalisme.²⁷ En slik forståelse av kristendommen oppleves hos mine informanter å ikke være forenelig med kjernen i det kristne budskapet, ut fra hvilke kristne verdier informantene vektla. Disse samsvarer med kirkeledernes og organisasjonsledernes vektlegging.²⁸ Ingen norske kirker er i nærheten av en ekklesiologi som handler om å hegne om vårt eget, og er villige til å påvirke norske myndigheter i innvandringspolitikk generelt.²⁹

Til det tredje punktet, om den norske politiske kulturen, ble ulike norske verdier vektlagt. En informant ved F trakk fram tillit som en norsk verdi. Ved A ble trekkene ærlighet og det å betale skatt løftet fram som «dypt forankret i det norske samfunnet». Ved D ble norske verdier omtalt som liberale, i motsetning til kristne verdier, som av denne informanten ble forstått som konservative. Ved C ble det vist til at det på 2000-tallet ble uttrykt at norsk bistands formål skal være å fremme norske verdier, eksempelvis likestilling. Uansett hva som trekkes inn som konstituerende for den norske politiske kulturen, understreket informantene at kristne verdier ikke kan gjøres nasjonale, i tråd med Trägårds begrep om ubetinget altruistisk solidaritet.³⁰ Den påstanden i spørreskjemaet som fikk størst oppslutning, var «gjestfrihet i pakt med humanitære verdier».

Til det fjerde punktet er det relevant å minne om at ingen av påstandene, og bare ett av spørsmålene, handler om kirker. Det var ingen som i samtalen bestred at kirker og kristne organisasjoner burde delta i politiske ordskifter om innvandring, men deltakerne var forsiktede med å spesifisere hva dette kunne handle om. Videre var det få som viste til det internasjonale kirkefellesskapet, men Tyskland ble nevnt av informanter ved C, D og E. Ingen som omtalte Tyskland, omtalte politikken her med kritikk, men med refleksjon rundt det som skjedde i årene rundt 2015. Som vi så ovenfor, ble også Sverige nevnt ved F, og også Danmark ble nevnt, også her som en kontrast til situasjonen i Norge. En informant fra C tydeliggjorde hva det å møte innvandring handler om: (i) å være en god kristen nabo; (ii)

26. For et argument for å møte mangfold med nysgjerrighet, nestekjærlighet og medfølelse, ikke komparasjon, konkurranseløp og konflikt, se Jan-Olav Henriksen, «Religion og konflikt – må det henge sammen?», i *Verdier i konflikt: Etikk i et mangfoldig samfunn* (red. O. Lysaker og T.E. Edwall; Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020).

27. Whitehead, «Make America Great».

28. Haugen, «Norwegian Christian leaders».

29. Se Flerkulturelt kirkelig nettverk under Norges Kristne Råd: «Mobilisere kirkelig stemme for en mer human asyl [sic] og flyktningpolitikk...», <https://norgeskristnerad.no/flerkulturelt-arbeid>.

30. Trägård, «Religious».

at kirkene støtter opp om mottaksapparatet; (iii) at kirkene er åpne for ny liturgi – og ikke fremmer «hvithet»;³¹ og (iv) at kirkene våger å korrigere når det eksempelvis presenteres løgn eller snakkes usant om en med en annen bakgrunn.

Til det femte punktet gir ikke informantenes svar et entydig grunnlag til å vurdere om sterkere religiøs inspirasjon for å begrunne åpne holdninger til innvandrere kan forventes i det offentlige ordskifte. Vi så at informantene ved E var uenige i om preses i større grad burde vist til kristne verdier i debatten som preses hadde med Sylvi Listhaug i etterkant av utspillet om «godhetstyranni», men realiteten er at preses i debatten løftet fram nestekjærlighet, barmhjertighet, godhet og gjestfrihet.³² I fokusgruppesamtalene var det informantene med en klart konservativ kristen forankring som var de *mest* skeptiske til å løfte fram distinkt kristne verdier. I den parallelle undersøkelsen³³ ble det tydelig at disse var innstilte på å bli mer synlige i offentligheten for å unngå at det offentlige ordskiftet i for sterk grad preges av dem som ønsker å bruke kristne verdier som markør mot andre.

Konklusjon

De vitenskapelig ansatte ved utdanningsinstitusjoner for kirkelig tjeneste utviser en markant motstand mot begrepet «kristne verdier» og en markant støtte til verdier som handler om å engasjere seg for medmennesker, uavhengig av landegrenser. Dette er ikke nødvendigvis overraskende, men likevel er tendensen sterk. At spørsmålene var åpne og inviterte til presisering og kritisering, og at gruppene var relativt små, gjorde at samtalene ble gode. Dermed kom også motstanden mot at kristendom blir brukt til å begrunne selvbeskyttelse, tydeligere fram.³⁴ Termer som «hegemoni», «polarisering» og «ekskludering» ble brukt for å beskrive den måten kristne verdier ble brukt på av visse politikere.

Det er verdt å merke seg den markante uenigheten i at islam er uforenelig med norske verdier. Videre var alle samtaler preget av en tydelig avstandstaken til alle som søker å presentere kristendommen ved å utelate omsorg og nestekjærlighet i møte med andre og overse formaninger om å dele. Er dette et uttrykk for den avstanden mellom elite og folk som Midtbøen og Teigen fant i sin analyse av den siste eliteundersøkelsen?³⁵ De andre undersøkelsene viser at dersom «folk» operasjonaliseres som de kirkeaktive, er avstanden i holdninger mindre mellom mine informanter enn dersom det er «folk flest» man har i tankene, men nordmenn viser aksepterende holdninger til innvandrere.

Selv om informantene en rekke ganger uttrykte sterk uenighet med visse politikere, kom det i liten grad kritikk mot det norske systemet for innvandringsregulering og integrering.³⁶

31. Se Inger Furseth, «Den norske kirke for «nordmenn»? Et sosiologisk blikk på immigranter og kirke», *Kirke og Kultur* 124 (2019): 280–90.

32. NRK, «Godhetstyranniet».

33. Haugen, «Norwegian Christian leaders».

34. For en advarsel mot selvtilstrekkelighet, selvbeskyttelse og selvoppholdelse, se Sturla Stålsett, «Oss selv som de andre?», *Kirke og Kultur* 124 (2019): 24–35 (31).

35. Midtbøen og Teigen, «Verdipolarisering».

36. Merk at Gulbrandsen, *Elites*, 150 finner at det er kirkeeliten som i 2015 hadde den minste tilliten til regjeringen (signifikant på 0,001-nivå).